

ATATÜRK'ÜN HATIRALARI

FALİH RIFKI ATAY

ÖZET

Falih Rifki Atay bu eserinde ufak tefek eklemeler dışında *Atatürk'ün Bana Anlattıkları: Mustafa Kemal'in Ağzından Vahdettin* adlı kitabında aktardıklarının birebir aynısını aktarır. Buna göre, Mustafa Kemal, politik bir asker olduğu için Şam'a sürülür, oradan Selanik'e gelir. Selanik'te İttihat ve Terakkicilere katılır. Ancak cemiyetin liderleriyle anlaşamadığı için kendisine çok önemli roller verilmez. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında girmeyi desteklemediği hâlde savaş başlayınca görev üstlenmek ister. Enver Paşa tarafından olmayan bir tümenin kumandanlığına tayin edilir. Sonrasında Çanakkale'de başarılar elde eden bir komutan olarak öne çıkar. Vahdettin'in Alman karargâhına yaptığı bir seyahatte ona eşlik eder. Ordunun Alman askerlerinin eline teslim edilmesine karşı çıktığı için fikirlerini her fırsatta dile getirir. Geri döndüklerinde böbreğindeki hastalığı nedeniyle tedavi görür. Tedavisine yurt dışında devam ederken Vahdettin'in padişah olduğu haberini alır ve hemen İstanbul'a çağrılır. İstanbul'a döndüğünde Enver Paşa'nın isteğiyle Vahdettin tarafından ikinci defa Yedinci Ordu komutanı olarak Suriye vilayetine gönderilir. Sonrasında Yıldırım Orduları grup komutanı tayin edilir. Mütareke imzalandıktan sonra ilgili makamlara bunun her anlamda ülkenin aleyhine olduğunu yazar. İstanbul'a geri döndükten sonra işgal güçlerine karşı örgütlenmenin yollarını arar. Damat Ferit Paşa kabinesi tarafından ordu müfettişi olarak Anadolu'ya gönderileceğini öğrenince milli mücadeleye için örgütlenmeye başlar.

İNSANLAR

Ahmet İzzet Furgaç	Asker ve devlet adamı
Ahmet Rıza	Siyasetçi
Ali Cenani	Siyasetçi
Ali Fuat Cebesoy	Asker ve siyasetçi
Cemal Paşa	Asker ve siyasetçi
Cevat Abbas	Asker ve siyasetçi
Cevat Çobanlı	Asker ve siyasetçi
Damat Ferit Paşa	Diplomat, siyasetçi ve Abdülmecid'in damadı
Edmund Allenby	Britanyalı general
Enver Paşa	Asker ve devlet adamı
Erich Friedrich Wilhelm Ludendorff	Alman asker
Erich von Falkenhayn	Alman general
Fethi Okyar	Asker, diplomat ve siyasetçi
Fevzi Çakmak	Asker ve siyasetçi
Hilmi Oytaç	Hekim ve siyasetçi
Kâzım İnanç	Asker ve siyasetçi
Mehmet Şakir Paşa	Asker ve devlet adamı
Mehmet Vahdettin	Abdülmecid'in oğlu, son sultan
Naci Eldeniz	Asker ve siyasetçi
Otto Liman von Sanders	Alman general
Paul von Hindenburg	Alman asker ve devlet adamı
Salih Bozok	Asker ve siyasetçi
Talât Paşa	Asker ve devlet adamı
Yakup Cemil	Asker

OLAYLAR

Yıl 1926

Mustafa Kemal henüz Atatürk soyadını almamıştır. Falih Rıfki ve arkadaşları ona Gazi veya Gazi Paşa diye hitap eder. Akşamları Çankaya'daki köşkte yemek için toplanılır fakat bu akşam yemekleri hiçbir zaman eğlence amacı taşımaz. Mustafa Kemal'in gündüz kaleme aldığı *Nutuk*'u biri okur, diğerleri dinler veya Mustafa Kemal bitirdiği bir kitap hakkında tartışma başlatır. Saatlerce süren bu tartışmalar bir siyaset okulundan farksızdır.

Falih Rıfki 1923'ten beri Mustafa Kemal'den dinlediği tüm anılarını *Hakimiyetimilliyeye* ile Siirt Milletvekili Mahmut Soydan'ın İstanbul'da çıkardığı *Milliyet* gazetesinde eş zamanlı olarak yayımlamak ister. Mustafa Kemal bu teklifi kabul eder. Falih Rıfki akşamları onu dinleyip kaleme aldıklarını sesli olarak okur, bir itiraz gelmezse yayımlar. Fakat Mustafa Kemal'i resmileştirmek, onu tarihte devlet başkanı olarak dondurmak isteyenler buna karşı çıkar. Falih Rıfki kendi ve kendi gibi olanları Kemalîst diye nitelerken bu kişilerin birçoğunu "Gazici" diye adlandırır. Nitekim Mustafa Kemal'in ölümünden sonra hepsi Kemalîst reformların karşısında yer alır.

Falih Rıfki bu kişilere kulak asmaz ve Mustafa Kemal'in 1914 yılıyla 19 Mayıs 1919 arasında geçen zamanını kaleme alır. 1919 sonrasını Mustafa Kemal *Nutuk* eserinde bizzat kendisi aktarır. Falih Rıfki'nin yayınları Mustafa Kemal'in Birinci Dünya Savaşı yıllarında Almanya Cumhurbaşkanı Hindenburg ile arasında geçen bir diyalogu anlatmasının üstüne büyükelçiliğin şikayetçi olduğu gerekçesiyle kesilir. O da geri kalanını kitaplarında tamamlar.

Cemal Gibi Olmak

Mustafa Kemal, Abdülhamid devrindeki birçok aydın gibi politikayla ilgili bir askerdir. Bir ara Şam'a sürülür sonra Selanik'e gelir. Burada İttihat ve Terakki'ye katılır. Kolağası iken Binbaşı Cemal Paşa ile tanışır.

Arkadaşlarıyla Selanik'teki eğlence mekânlarında zaman geçirmeyi sever. Bir akşam Yonyo adlı mekânda İttihatçıların olduğu masaya gider. Masadakiler rakı ve bira içerek memleket meselelerini tartışır ve büyük adam olmak gerektiğinden bahseder. Fakat büyük adam olmak için insanın nasıl ve kim gibi olması gerektiğinde tıkanır. İçlerinden biri Cemal Paşa gibi olmak gerektiğini haykırır. Diğerleri de bunu coşkuyla destekler. Fakat Mustafa Kemal'in durgun bir hâlde onları seyrettiğini fark edince bakışlar ona döner. Mustafa Kemal'e göre memleketi kurtarmak için büyük adam olmak gerektiğine inanan kişi kendine bir örnek seçer, o örnek gibi olamayınca da memleketi kurtaramayacağına inanır. Bu bir hatadır. Bu düşüncesinin masadakileri memnun edemeyeceğini hisseder.

Bir akşam Cemal Paşa ile beraber Olimpos adlı bir eğlence mekânına giderken Cemal Paşa ona bir gazete uzatıp başmakaleyi okuyup okumadığını sorar. Okumadığını söyleyince okumasını ister. Okuduktan sonra nasıl bulduğunu sorar. Mustafa Kemal sıradan bir gazetecinin sıradan bir yazısı olduğu cevabını verir. Cemal Paşa yazıyı imzasız olarak kendisinin yazdığını söyler. Bu sefer Mustafa Kemal ona kendisini beğendirmek için uğraşmamasını, memleket için doğru olan neyse ona göre hareket etmesini tavsiye eder.

Mustafa Kemal Ve Annesi

Mustafa Kemal, Selanik'teki pembe boyalı büyük evlerinde bir akşam komitacılarla gizli bir toplantı yapar. Toplantı sırasında toplanan paralar ortaya dökülür. Hizmetçi bu paraları gördükten sonra Mustafa Kemal'in annesine haber verir. Zübeyde Hanım toplantının yapıldığı odanın kapısına gelip hiçbir şey söylemeden geri döner. Misafirler gidince Mustafa Kemal'in yanına gelip yedi evliya gücündeki padişaha isyan edip etmediğini sorar. Mustafa Kemal padişahın hiçbir gücü olmadığı, arkadaşlarıyla birlikte memleketi Abdülhamid ve onun gibi zalimlerden kurtarmak için çalıştıkları cevabını verir. Zübeyde Hanım ona tek oğlunun mahvolduğunu görmek istemediğini söyler. Mustafa Kemal namuslu bir adam olarak bu işlerin içinde bulunduğunu dile getirip bir anne olarak ona engel olup olamayacağını sorar. Zübeyde Hanım, onu bu işler bittikten sonra namuslu adamlarla yan yana göremezse üzüleceğini belirtip onu görüp anladığı şeylerin peşine düşmekten alıkoyamayacağını söyler.

Olmayan Tümenin Kumandanlığı

Mustafa Kemal İttihatçılarla iyi geçinemez. Bu nedenle de kendisine örgüt içinde önemli bir rol verilmez. İttihat ve Terakki'nin genel sekreteri olan Fethi Okyar ile yakınlaşınca Fethi Bey Sofya elçiliği ile İstanbul'dan uzaklaştırılır. Mustafa Kemal de onun ataşemiliteri olarak gider.

Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın müttefiki olarak katılmasına ve ordunun yabancı bir orduya teslim edilmesine itiraz eder. Yazdığı dilekçelerin hepsi karşılıksız kalır. Yalnızca Hafız Hakkı Paşa ona yeterince tecrübeli olmadığını, memleket ve millet aşkının fazla olduğunu ama bu memleketin onun aşkına layık olup olmadığını düşünmesi gerektiğini söyler. Mustafa Kemal ise itirazlarını sürdürür.

Fakat savaşa girildiğini öğrenince ordu içinde rütbesine uygun bir görev ister. Sofya ataşemiliteri olarak kalmasının daha güvenli olacağı cevabını alır. Bunun üzerine, birinci sınıf bir asker olmadığını mı ima edildiğini sorar. Uzun bir süre cevapsız kalınca herhangi bir cepheye herhangi bir asker gibi gitmeye karar vererek Sofya'daki evinin tüm eşyalarını elçiliğe naklettirir ve küçük bir bavul hazırlar. O sırada, levazım daire başkanı olan İsmail Hakkı Paşa imzalı on dokuzuncu tümen kumandanlığına tayin olduğunu bildiren bir telgraf alır. İstanbul'a gider.

İstanbul'a vardığında Enver Paşa'yı ziyaret etmek için makamına gider. Kapıda beklerken kendisini tayin eden kişinin bizzat Enver Paşa olduğunu ve bu tayini Erzurum'dan telgrafla yaptığını öğrenir. Odasına girdiğinde Enver Paşa'yı yorgun görür ve durumun nasıl olduğunu sorar. Sarıkamış'tan yeni dönmüş olan Enver Paşa çok iyi olduğunu söyler. Mustafa Kemal onu üzmemek istemeyerek konuşmayı kendisiyle ilgili konuya getirir ve on dokuzuncu tümen kumandanlığı görevi için teşekkür edip bu tümenin nerede olduğunu sorar. Enver Paşa bunu Erkânı Harbiyeye sormasını ister. Mustafa Kemal teşekkür edip oradan ayrılır.

Erkânı Harbiyede karşılaştığı herkese kendisini on dokuzuncu tümen kumandanı olarak tanıtır fakat bunu duyan herkes ona şaşkınlıkla bakar. Sonunda böyle bir tümenin var olmadığını öğrenir. Birinin Çanakkale'yi savunan ordunun başındaki Liman von Sanders ile görüşmesini tavsiye etmesi üzerine önce Erkânı Harbiye reisini görmek ister. O da böyle bir tümen olmadığını söyleyince beraberce Liman von Sanders'in yanına giderler.

Liman von Sanders ona Bulgarların savaşa ne zaman gireceklerini sorar. Mustafa Kemal, Bulgarların Almanların savaşı kazanacağından emin olmadıkça ve savaş topraklarına sızmadıkça savaşmayacakları cevabını verir. Liman von Sanders Bulgarların Almanların savaşı kazanamayacaklarından nasıl emin olmadıklarına sinirlenir ve ona kişisel fikrini sorar. Mustafa Kemal Bulgarlara hak verdiğini ifade eder. Liman von Sanders ayağa kalkıp ona müsaade eder.

Sözleri Dinlenmeyen Mustafa Kemal

Talât Paşa'nın sadrazam olduğu günlerde Mustafa Kemal onu makamında ziyaret eder ve hayati konulardan bahseder ancak Talât Paşa onun söylediklerine pek kulak asmaz. Mustafa Kemal, kendisinden bir saat sonra Talât Paşa'yla sohbet eden yakın bir arkadaşından Talât Paşa'nın kendisini nasıl atlattığını sevinçle ona anlattığını öğrenir. İki gün sonra Talât Paşa acil bir konuda konuşmak üzere onu gece yarısı evine davet ettiğinde aynı yakın arkadaşını da orada bulur. Talât Paşa ondan acil konuyla ilgili görüşlerini sorunca Mustafa Kemal, daha önce de kendisine çok önemli konularda fikirler verdiğini ama onun kendisini atlattığını söyleyip fikirlerini paylaşmaya çekindiğini söyler. Talât Paşa bunu inkâr edince Mustafa Kemal de kendisini nasıl atlattığını anlattığı kişinin yanında oturduğu cevabını verir.

1918'de Mustafa Kemal Arıburnu kumandanyken Anafartalar İngilizlerin saldırısına uğrar. Enver Paşa'ya doğrudan ulaşmak ister ancak yeterli bir cevap alamaz. Karargâhı Yalova'da bulunan Liman von Sanders onu arayıp durumu nasıl gördüğünü ve ne gibi önlemler almak gerektiğini sorar. Mustafa Kemal, durumu nasıl gördüğünü ve nasıl önlemlerin alınması gerektiğini ona daha önce bildirdiğini, artık geriye tek bir önlemin kaldığını söyler; tüm birliklerin onun emrine verilmesi. Liman von Sanders alaycı bir şekilde "Çok gelmez mi?" diye sorar. O da "Az gelir!" der. Telefon kapanır.

Mustafa Kemal, Çanakkale'de kazandığı zaferin ardından ülkenin gidişatına dair fikirlerini paylaşmak için çeşitli devlet adamlarını ziyaret ederken hariciye nazırı Halil Menteşe'ye uğrar. Makamına gidince

kendisine beklemesi söylenir. Fakat kendisinden sonra gelenlerin makama kabul edildiğini gördükçe rahatsız olur. Bir süre sonra odacı, Halil Bey'in kendisini görmeye hazır olduğunu haber verir. Mustafa Kemal o sırada müsteşar yardımcısıyla sohbet ettiği için odacıya Halil Bey'in beklemesi gerektiğini söyler.

Sohbetini bitirdikten sonra makama girdiğinde Halil Bey onu ayakta ve nezaketle karşılar. Sonrasında, ülkenin askeri ve siyasi durumunu olduğundan daha parlak bir şekilde aktarınca Mustafa Kemal cepheden gelen bir kumandan olarak kendisiyle aynı fikirde olmadığını, böyle siyaset yapmaya devam edilirse mevcut tehlikenin tahmin edilenin de ötesine geçeceğini söyler. Halil Bey ses tonunu değiştirerek ne demek istediğini sorar. Mustafa Kemal, alçakgönüllü bir tavırla kendisinin her şeyin açıkça konuşulabileceği bir kişi olduğunu belirtir.

Fakat Halil Bey ciddi bir tavırla onu cephede kazandığı başarılar nedeniyle iyi niyet göstergesi olarak makamına kabul ettiğini, asıl muhatabının kendisi olmadığını, Erkânı Harbiye reisiyle görüşmesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine Mustafa Kemal, ordunun birçok kademesinde görev aldığını, dolayısıyla orduyu çok iyi tanıdığını, artık ordunun Almanlara ait olduğunu belirtip kendisini Almanlara mı yönlendirdiğini sorar.

Birkaç gün sonra Halil Bey'in kendisini şikayet ettiğini ve cezalandırılmasını talep ettiğini öğrenince kendisine hiçbir şey yapamayacaklarından emin olduğu için kahkahayla güler. Bu eminliğin bir sebebi Yakup Cemil'i asarken bile ne kadar korktuklarını bilmesidir.

Kıralık Bir Katil: Yakup Cemil

Yakup Cemil, Mustafa Kemal'e hayranlık besleyen bir gençtir. Bir gün Bursa'da arkadaşlarıyla yaptığı bir toplantıda o güne dek büyük sandıkları adamların aslında ne kadar küçük olduklarından, vatanın selameti için onları öldürmek gerektiğinden bahseder. Arkadaşları onca cinayetten sonra huzuru nasıl sağlayacağını sorduğunda Mustafa Kemal'in sağlayacağını söyler. Sonrasında cinayet planlarıyla İstanbul'a gelir ve arkadaşlarının olacıklardan korkup onu ele vermesinden sonra yakalanıp asılır.

Mustafa Kemal bu olanları Yakup Cemil'le aynı fikirleri paylaşan Doktor Hilmi Oytaç'tan öğrenir. Hilmi Oytaç sonunun Yakup Cemil gibi olmasından korkarak İstanbul'dan kaçıp o dönem Silvan'daki karargâhta bulunan Mustafa Kemal'e sığınır. Mustafa Kemal gerekli makamlara doktoru koruması altına aldığı ve adam asmanın uygun olmadığını bildirir.

Mustafa Kemal, Yakup Cemil'in başarılı olması hâlinde onun işlediği cinayetlerin ardından herhangi bir makama tenezzül etmesinin mümkün olmadığını, kendisinin Yakup Cemil ve onun gibilerin tavsiyesiyle herhangi bir makama gelecek bir adam olmadığını dile getirir.

General Falkenhayn'ın Gönderdiği Altınlar

Mustafa Kemal, Yedinci Ordu komutanı olarak görevine başlamak üzere İstanbul'dan Halep'e hareket edeceği gece Falkenhayn ona ufak sandıklar içinde altınlar gönderir. Mustafa Kemal, sandıkların ordunun ihtiyaçları için gönderildiğini düşünerek ordunun levazım başkanına iletilmesi gerektiğini bildirir. Teslim aldığı miktarın yazılı olduğu imzalı bir senedi sandıkları getiren Alman subaya verir ve sandıkları levazım başkanlığına göndertir. Sandıklar ordunun levazım başkanlığında birkaç ay bekler. Mustafa Kemal Yedinci Ordu komutanlığından istifa edince sandıkları vekili tayin ettiği Ali Rıza Paşa'ya teslim eder. Yaverleri Cevat Abbas ile Salih Bozok'tan kendisindeki senedi General Falkenhayn'a teslim edip senedin diğer kopyasını da ondan almalarını ister. Ancak yaverleri General Falkenhayn'ın söz konusu altınlardan haberi olmadığını söylerler. Mustafa Kemal bu sefer yaverleri aracılığıyla General Falkenhayn'a altınları iade etmek istediğini, eğer eski senedi bulamıyorsa altınları iade aldığını belirten başka bir belge imzalaması gerektiğini, kendisinin altın karşılığında ülkesi aleyhine hareket edecek biri olmadığını iletir. Sonunda General Falkenhayn ne kadar altın gönderdiğini belirten senedi yaverlere teslim eder.

Cemal Paşa'nın Gönderdiği Altınlar

Mustafa Kemal, Yedinci Ordu komutanı olduğu sırada birlikte görev aldığı General Falkenhayn ile askeri ve siyasi konularda anlaşmazlık yaşayıp görevinden ayrılmak isteyince Diyarbakır'da bulunan eski ordusuna, İkinci Ordu komutanlığına tayin edilir ama o, bu tayinin yaşadığı çatışmayı gündelik kişisel bir sorundan ibaretmiş gibi göstereceğini düşünür ve görevi kabul etmez. Sonunda bir ay izin verilir.

İzne ayrıldığı haberini Halep'te aldığımda Halep'ten İstanbul'a dönmek için tren bileti alacak parası yoktur. Yalnızca birkaç atı ve kısırağı vardır. Onları satacak kimseyi bulamadığı için çaresizce bir ailenin yanında misafir kalırken Cemal Paşa hepsini iki bin altına alır. Böylece İstanbul'a döner. Akaretler'de oturan kız kardeşi ve annesiyle aynı evde yaşamak istemediği için ev aramaya koyulur.

Bu sırada Cemal Paşa'dan bir telgraf gelir. Cemal Paşa hayvanlarını beş bin altına başkasına satmıştır ve aradaki fark üç bin altını ona nasıl ulaştırabileceğini sormaktadır. Mustafa Kemal hayvanlarını kendisine iki bin altına sattığını, üç bin altını ona göndermesine gerek olmadığını iletse de Cemal Paşa bu üç bin altını ona gönderir.

Veliahtla Almanya Yolculuğu

Mustafa Kemal Pera Palas Oteli'ne yerleşir. Ümitsizce her şeyin sona yaklaştığını düşünürken Enver Paşa ona Alman imparatorunun Sultan Reşat'ı karargâhına davet ettiğini, sultanın bu yolculuğu yapabilecek durumda olmamasından dolayı onun yerine kardeşi Vahdettin'in gideceğini, bu seyahatte ona eşlik edip edemeyeceğini sorar. Mustafa Kemal bunun faydalı olacağını düşünerek hemen kabul eder.

Seyahata Naci Paşa'nın da katılması uygun görüldüğü için Vahdettin'le tanışmak için Naci Paşa'yla birlikte saraya gider. Vahdettin gelip yanlarına oturur. Gözlerini kapatıp bir süre bekledikten sonra tekrar açar ve onunla tanıştığına memnun olduğunu söyler. Sonra yine gözlerini kapatır. Mustafa Kemal nasıl bir karşılık vermesi gerektiğini kestiremeden bekler. Vahdettin yine gözlerini açar ve seyahat edip edemeyeceklerini sorar. Mustafa Kemal edebileceklerini söyler ancak onun akli dengesinden şüpheye düştüğü için derin bir sohbe girmemeye çalışır. Ayağa kalkarak perşembe akşamı garda buluşmak üzere ayrılır.

Yolda Naci Paşa'yla ülkenin geleceğinin böyle bir adamın eline bırakılmasının ne kadar feci olduğundan bahsederler. Mustafa Kemal ülkenin şimdiki ve gelecekteki hâlinin farkında insanlar olarak ellerinden bir şey gelip gelmeyeceğini sorgulayınca Naci Paşa bunu ihtimal dışı gördüğünü ima eder.

Daha sonra, Mustafa Kemal askeri bir seyahate çıkacakları için Vahdettin'e üniforma giymesi gerektiğini iletir ancak perşembe akşamı gara gittiğinde onu sivil kıyafetleri içinde bulur. Teşrifatçısına sebebini sorunca Vahdettin'e önce orgenerallik sonra da korgenerallik rütbeleri verildiğini, Vahdettin'in de ilk rütbe geri alındığı için ikincisine tenezzül etmediğini, bu yüzden de sivil kıyafetlerini giydiğini öğrenir.

Trene binmeden önce Vahdettin'den kendilerini uğurlamaya gelen askerleri askeri bir selamla selamlamasını ister. Fakat Vahdettin iki elini havaya kaldırıp sallayarak trene doğru yürür. Trene bindiklerinde Mustafa Kemal birlikte kalmayı beklerken Vahdettin'in ayrı bir kompartmana yerleştirildiğini öğrenir ve bundan rahatsız olur.

Trakya sınırlarına girdiklerinde Vahdettin onu yanına ister. Mustafa Kemal'e onun kim olduğunu henüz öğrendiğini, Çanakkale'de gösterdiği başarı nedeniyle kendisini kıyaben çok takdir ettiğini belirtir. Mustafa Kemal, Vahdettin'in İstanbul sınırlarından uzaklaşınca ve yanındaki insanların güvenilir kimseler olduğunu anlayınca kendi kişiliğini ve düşüncelerini daha özgür bir şekilde ifade etmeye başladığına kanaat getirir. Hatta memleketin geleceği için onunla birlikte çalışmanın mümkün olduğunu bile düşünür.

Alman karargâhının bulunduğu kasabaya vardıklarında Hindenburg ve Ludendorff ile görüşürler. Mustafa Kemal, Hindenburg'un Vahdettin'i teselli edici tarzda konuştuğunu duyunca söylediklerinin nezaketten kaynaklandığını düşünerek konuşmaya müdahale etmez. Ancak Ludendorff konuşurken sözünü kesip saldırmakta olan Alman ordusunun nereye kadar ilerleyebileceğini sorar. Ludendorff önce bu sorudan rahatsız olur sonra da bunu olayların göstereceğini söyler. Mustafa Kemal saldırının sonucunu anlamak için beklemeye gerek olmadığını, neticede saldırının askeri olarak türünün belli olduğunu söyler. Ludendorff bu sefer bir cevap vermez ve konuşma sonlanır.

Mustafa Kemal, Vahdettin'in odasında Vahdettin ve Naci Paşa'yla baş başa kaldığında Vahdettin'i ordunun Alman ordusuna emanet edilmesinin mantıklı olmadığına ikna etmeye çalışır. Biraz sonra imparatorun odaya geleceği haber verilir. İmparatorla ettikleri sohbet esnasında Vahdettin Türkiye'de ilerleyen düşman kuvvetlerinin durdurulmasıyla ilgili bir güvence verip veremeyeceklerini sorunca imparator ayaklanır ve kendisinin sözü dışında bir şeye ihtiyaçları olmadığını söyler. Vahdettin bunun endişelerini gidermede yeterli olmadığı karşılığını verir. Sonrasında imparator herhangi bir şey

söylemeden odadan ayrılır. Kapıdan çıkarken Vahdettin ve Naci Paşa'nın elini sıkar ancak Mustafa Kemal biraz uzakta beklediği ve el sıkışmak için hiçbir adım atmadığı için onun elini sıkmadan dönüp yürümeye başlar. Birkaç adım sonra geri döner ve af dileyerek onun da elini sıkar.

İmparatorla yenilen bir akşam yemeğinin ardından Mustafa Kemal Hindenburg ile sohbet eder. Ziyaretleri esnasında Hindenburg Suriye'deki durumun düzeldiğini söylediği için ona bu bilginin doğru olmadığını bildirir. Bildiklerinin raporlarla sınırlı olduğunu ama kendisinin Yedinci Ordu komutanı olarak bizzat orada görev yaptığını, askeri anlamda fayda sağlayacak bir kuvvet bulunup bulunmadığına dair incelemede bulunduğunu ama bunun mümkün olmadığını gördüğünü aktarır. Söylediklerini imparatora da iletmesini ister. Hindenburg iletteceğini söyler.

Diğer gün, Batı cephesinde bir komutan son durumu harita üzerinde göstererek anlatınca Mustafa Kemal, Vahdettin'e durumu bizzat yerinde görmesinin uygun olacağını söyler. Böylece ateş hattına giderler. Vahdettin kendilerini karşılayan komutanlardan biriyle sohbet ederken Mustafa Kemal onlardan ayrılıp askerlerin yanına gider. Savaş alanını gözetleyen bir askeri ağaçtan indirip kendi tırmanır. Piyadeler yetersiz geldiği için süvarilerin piyade yerine kullanıldığını anlayınca onlara tehlikede olduklarını söyler. Askerler bunun farkında olduklarını belirtir.

Daha sonra, Alsace'de valinin evinde misafir oldukları sırada Vahdettin valiyle sohbet ederken Mustafa Kemal'i masasına davet eder ve valinin kendisine bazı sorular sorduğunu, verdiği cevapları teyit etmesini istediğini söyler. Vali, Türklerin Ermenileri katlettiğini duyduğundan, Ermenilerin bunu hak etmediğinden bahsetmiştir. Mustafa Kemal bunu öğrenince önce bir Alman valisinin Veliht Vahdettin'le konuşmak için seçtiği konunun bu olmasına ne kadar şaşırdığını belirtir. Sonra da Ermenilerin adına konuşma fikrinin kendisine nerden geldiğini sorar. Bunun üzerine vali, bildiklerinin duyduklarından ibaret olduğunu, kendisinin bu konuda herhangi bir sözcülüğü bulunmadığını ifade eder. Mustafa Kemal konuşmayı sonlandırmak için orada Ermenilerin durumunu değil, müttefikleri Almanya'nın askeri durumunu tespit etmek için bulduklarını hatırlatır.

Veliht Vahdettin'le Baş Başa

Krup'un sahibinin şatosunda yemek yedikten sonra gece trenle Berlin'e giderler. İmparatorun misafiri olarak kaldıkları otelde Vahdettin yabancı gazetecilere röportajlar verir. Gazeteciler çıktıktan sonra odada Mustafa Kemal'le baş başa kalırlar. Vahdettin ona bundan sonra ne yapması gerektiğini sorar. Mustafa Kemal, Alman veliahtların ve prenslerin birlikte çalıştığını, kendisinin de böyle yapabileceğini, İstanbul'a döndüklerinde ordu komutanlığı istemesi gerektiğini söyler. Vahdettin hangi ordunun komutanlığını istemesi gerektiğini sorunca Boğazlardan sorumlu olan Beşinci Ordu komutanlığını istemesini söyler ancak Vahdettin bunu İstanbul'a gidince düşüneceğini belirtmekle yetinir.

Hastalık

İstanbul'a döndüklerinde Mustafa Kemal sol böbreğinden rahatsızlandığı için bir ay yataktan dışarı çıkamaz. Doktorları onu tedavi için Viyana'ya gönderir. Bir ay sonunda tedavisine devam etmek üzere oradan Karlsbad'a geçer. Ancak 1918 yılının temmuz ayında İzmir'den tanıdığı biri başka kişiyle birlikte yanına gelip Sultan Reşat'ın öldüğünü ve Vahdettin'in padişah olduğunu haber verir. Mustafa Kemal, sebebini anlayamadığı bir durgunluk hisseder. Birkaç gün içinde Vahdettin'i telgrafla tebrik eder.

Kısa bir süre sonra İstanbul'da bulunan yaveri Cevat Abbas'tan İstanbul'a dönmesi gerektiğini bildiren bir telgraf alır. Hastalığı henüz iyileşmediği için dönmek istemediği cevabını verir. Fakat yaverinden gelen ikinci telgrafta hemen dönüşünün istendiği yazdığı için mecburen İstanbul'a geri dönmeye karar verir.

Padişah Vahdettin'le

İspanyol gribine yakalandığı için gecikmeli olarak İstanbul'a varır ve gelmesini isteyen Vahdettin'in yaveri İzzet Paşa olduğunu öğrenir. İzzet Paşa, padişaha faydasının dokunacağını düşündüğü için onunla bağıni koparmamasını ister. Bunun üzerine Mustafa Kemal, Vahdettin'i ziyaret ederek ona orduya hâkim olmasını tavsiye eder. Vahdettin gözlerini kapatıp onun gibi düşünen başka komutanlar olup olmadığını sorar, Mustafa Kemal bunu onaylayınca düşüneceğini söyler. Konuşma burada kendiliğinden sonlandırdığı için Mustafa Kemal saraydan ayrılır. Birkaç gün sonra padişah onu ve İzzet Paşa'yı birlikte görmek ister. Ancak sohbet genel konularla sınırlı kaldığı için Mustafa Kemal istediği gibi bir konuşma zemini bulamaz.

Bir süre sonra padişahla yalnız görüşme talebinde bulunur. Yine orduya sahip çıkmak gerektiğini söyleyince Vahdettin, İstanbul halkının aç olduğunu, onları doyurmak zorunda olduğunu ifade eder. Mustafa Kemal İstanbul halkını doyurmak için yapması gerekenlerin bütün memleketi korumak için yapması gerekenleri engellemediğini belirtir. Bunun üzerine Vahdettin gerekenleri Enver ve Talât Paşalarla görüştüğünü söyler. Mustafa Kemal, onun veliaht olduğu günlerde Enver ve Talât Paşalardan nefretle bahsettiğini hatırlayarak bu tavrından hoşlanmaz. Ayağa kalkıp izin ister, Vahdettin yine gözlerini kapayınca oradan ayrılır.

Bir cuma günü komutanlarla birlikte namaz vaktini beklerken Naci Paşa Mustafa Kemal'e padişahın namazdan sonra kendisini görmek istediğini bildirir. Mustafa Kemal, padişahın yanında iki Alman generali olduğunu öğrenince onunla yalnız görüşmek istediğini iletir. Naci Paşa kendisinin de padişaha aynı şeyi söylediğini ama generallerle birlikteyken onunla görüşmekte ısrar ettiğini söyler. Mustafa Kemal bir kere daha sormasını rica eder. Ancak padişah diretince Mustafa Kemal çaresiz onunla iki generalin yanında görüşür.

Vahdettin onu Alman generallere övgü dolu ifadelerle tanıttıktan sonra Suriye'nin düşman eline geçmemesi için onu oraya tayin ettiğini tebliğ eder. Mustafa Kemal kendisini zamanında istifa ederek bıraktığı ordunun başına geçiren bu adamla tartışmanın yersiz olacağını düşünerek dışarı çıkar. Salonu bekleyenlerden biri olan Enver Paşa'yı tebrik ederek nihayet amacına ulaştığını, Suriye'de ordu namına bir şey kalmadığı için kendisini oraya göndertmekle iyi bir intikam aldığını söyler.

O sırada salonun bir köşesinde Balkan Savaşları'nda görev alan komutanların konuştuklarını duyar. İçlerinden biri Türk askerlerinin bir hayvan sürüsünden farksız olduğunu, anca kaçmayı bildiklerini söyleyince kendini tutamayıp kendisinin de asker olduğunu, orduya kumanda ettiğini, Türk askerinin kaçtığını gördü mü muhakkak başındaki komutana bakmak gerektiğini, eğer kendisi kaçma alçaklığında bulunup bunu askere yüklüyorsa insafsızlık ettiğini söyler. Muhatap olduğu komutan onu tanımadığı için yanındakilere kim olduğunu sorar fısıltılardan sonra ortalığı bir sessizlik kaplar.

İkinci Defa Yedinci Ordu Komutanı

Mustafa Kemal, Nablus'taki karargâhta cepheyi dolaşarak durumu analiz eder ve gelecek felaketi önlemek için yapılacak bir şey kalmadığına ikna olur. Üstelik hastalığı nüksettiği için tekrar yatağa düşer. Ancak bir İngiliz esirinin ifadesine dayanan bir raporu okuduktan sonra İngilizlerin birkaç gün içinde bütün cepheye saldıracaklarını anlar. Yataktan kalkıp giyinerek İngilizlerin 19 Eylül akşamı saldıracağını ve buna karşı alınacak önlemleri yazdırır. Bu belgeyi grup komutanı olan Liman von Sanders'e göndertir. Ancak Liman von Sanders Mustafa Kemal'in beklentisini abartılı bulur ve ciddiye almaz.

Mustafa Kemal bunu tahmin ettiği için saldırıyı beklediği akşam o zaman kolordu komutanları olan İsmet Paşa ile Ali Fuat Paşa'yı arayıp gereken tedbirleri alıp almadıkları konusunda onay ister. Telefon konuşması sırasında düşman saldırıya geçer. Mustafa Kemal'in sağındaki ordu bütünüyle esir alınır, böylece düşman, Liman von Sanders'in karargâhını basar.

Mustafa Kemal kendi ordusunu büyük zorlukları aşarak Şam'a getirir. Liman von Sanders'in Şam'dan ayrılmadan önce bıraktığı talimata uyararak kendi askerlerini Mersinli Cemal Paşa'ya teslim edip Rayak civarındaki komutansız güçleri emrine almaya gider. Rayak'ta Liman von Sanders ile görüşür. Liman von Sanders oradaki güçleri ona teslim eder. Mustafa Kemal eldeki gücü düzene koydurur. Sonrasında tren istasyonunu ateşe verir.

Şam'da orduyu teslim ettiği kumandan Şam'dan ayrılır, düşmana teslim olmak zorunda kalan ordunun kolordu komutanı Mustafa Kemal'in yanına gelir. Mustafa Kemal bu komutana Baalbek'te bir ordunun başına geçmeyi teklif eder. Komutan kabul eder ancak İstanbul'a kaçar.

O akşam ordudaki başıbozukluğun önüne geçmek için Şam'daki tüm askerlerin İsmet Paşa'nın, Rayak'taki askerlerin de Ali Fuat Paşa'nın emri altında kuzey yönüne hareket etmelerini emreder. Bu emir üzerine askerler arasında isyan patlak verince Baalbek'e gider ve Ali Fuat Paşa'ya emrinin hâlâ geçerli olduğunu bildirir. Oradan Liman von Sanders'in bulunduğu Humus'a geçer. Kararın uygulanması gerektiğini ona da iletir. Fakat Liman von Sanders kendisinin bir yabancı olduğunu ve son kararı ancak memleketin sahiplerinin verebileceğini söyler. Mustafa Kemal kararın uygulanmasında diretince Liman von Sanders de bağlı bulunduğu Diyarbakırlı Kâzım Paşa'dan izin almaları gerektiğini ifade eder. Böylece birlikte Kâzım Paşa'nın yanına giderler. Ondaki onay aldıktan sonra Mustafa Kemal geride kalan tüm askerleri Halep'te toplar.

Hastalığı tekrar kendini gösterince birkaç gün tedavi görür. Tedavinin ardından kaldığı Baron Oetli'ne döndüğünde şehrin doğu cephesinden işgal edildiği haberi gelir. Suriye valisi olan Tahsin Bey ve yaveri Cevat Abbas ile doğu yönüne hareket eder. Otomobille saldırgan bedevilerin arasına girdikten sonra onların yardım ettiği kuvvetleri yendiğini ve liderleriyle görüşmek istediğini iletir sonra da Halep'teki karargâhına geri döner. Biraz sonra şeyh gelir. Ona kendisinden ne istediğini sorar. Şeyh bin altın, silah ve cephane ister. Bin altını hemen teslim eder, diğer isteklerini de vermeyi vadeder.

Ertesi gün hasta hâlde yatarken şehirde bir hareketliliğin olduğunu fark eder. Balkona çıktığında insanların telaşla kaldığı otele doğru koştuğunu görür. Aşağı inerek kalabalığı dağıtır. Halep komutanından şehrin saldırıya uğradığını öğrenir. Dışarı çıkıp sokakta biraz yürüdüktan sonra uçaklardan atılan bombalara bazı binalardan atılan bombaların eşlik ettiğini görür. Bu sokak savaşını başarıyla idare eder. Halep komutanına şehrin ilerisindeki güçlerini geri çekeceğini ertesi gün de şehrin kuzeybatısında Araplar ve İngilizlerle savaşacağını bildirir. Her şey beklediği gibi ilerler. Güçlerin geri çekildiğini zanneden Araplar ve İngilizler saldırıya geçince beklenmedik şekilde mağlup olurlar. Mustafa Kemal bu zaferin hemen ardından düşmanın bu hattın ilerisine geçirilmemesini emreder. Bu hat daha sonra milli sınır çizgisi olur.

Yeni Bir Kabine

Mustafa Kemal ülkenin içinde bulunduğu ölümcül durumdan kurtulması için kabineyi düşürüp yerine daha iyi çalışacak bir kabine kurmak gerektiğini düşünür. Bu düşüncesini padişaha bir telgrafla bildirir. İzzet Paşa liderliğinde kurulacak yeni kabinede harbiye nâzırı olmak istediğini belirtip güvenilir bazı isimlerin de çeşitli makamlara getirilmesi tavsiyesinde bulunur. Kısa süre içinde Talât Paşa kabinesi istifa eder. İzzet Paşa liderliğinde yeni kabine kurulur. Tavsiye ettiği isimler çeşitli makamlara getirilir.

İzzet Paşa bir telgrafla barış gerçekleştikten sonra birlikte çalışmayı umduğunu belirtir. Buna karşılık Mustafa Kemal de barışın çok zorlu zamanlardan geçtikten sonra geleceğini, memleketine bu zorlu zamanlarda faydalı olmak istediği için bu makamı talep ettiğini, yoksa barış olduktan sonra harbiye nâzırlığı görevini ondan çok daha iyi yerine getirecek kimseler olduğunu ifade eder.

Ali Cenani'nin Anısı

Mustafa Kemal, Falih Rıfkı'ya anılarını anlatırken tam bu noktada yanlarında bulunan Ticaret Bakanı Ali Cenani söze karışıp bir anısını anlatır. Ali Cenani İstanbul'dan Gaziantep'e giderken bir istasyonda Mustafa Kemal'e rastlar. Mustafa Kemal nereye gittiğini sorunca Ali Cenani çapulcuların Antep'te yağmaya başladığını, ordunun Adana'ya çekildikten sonra ailesinin düşman eline kalacağını, o yüzden hepsini Maraş'a taşımak için Antep'e gittiğini söyler. Bunun üzerine Mustafa Kemal kendilerini savunmaları gerektiğini ifade eder. Ali Cenani bunu nasıl ve neyle yapacaklarını sorunca örgütlendikleri takdirde kendilerine silah desteği sağlayacağını söyler ve dediğini de yapar.

Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı

Mustafa Kemal, Yıldırım Orduları grup komutanı olduğu bilgisini alır almaz yerine Ali Fuat Paşa'yı bırakıp Adana'ya hareket eder. Adana'da Liman von Sanders yetkiyi ona devrettiği için içinin çok rahat olduğunu ifade eder. Sonrasında hiçbir şey söylemeden karşılıklı oturup sigara ve kahve içerler. Mustafa Kemal o sırada daha önceden Çanakkale'de olanları düşünür.

İstanbul'a Dönüş

Mustafa Kemal mütareke metnini okuyup inceledikten sonra devletin ülkeyi kayıtsız şartsız düşmanlara bırakmakla kalmayıp düşmanlara ülkeyi işgal etmesi için yardım vadettiğini görür. İlgili makamlarla yazışarak düşüncelerini iletir. İşgalcilerin sonunda her yeri ele geçireceğini ve bir gün kabineyi bile onların belirleyeceğini belirtir. Özellikle İngilizlerin Halep civarındaki ordularını beslemek için İskenderun'dan faydalanmak istemelerine şiddetle karşı çıkar. Ancak her seferinde itirazla karşılaşır.

Sadrazam İzzet Paşa istifa ettiğini ve onun İstanbul'da bulunmasının faydalı olacağını belirtince komutanlığını yaptığı ordu artık kaldırıldığı için İstanbul'a döner. İzzet Paşa ile buluştuğunda istifasının kişisel bir anlaşmazlıktan kaynaklandığını öğrenir ve bu kararı doğru bulmadığını ifade eder. Yeni sadrazam olan Tefik Paşa'nın hükümet kurmasını engellemeyi teklif eder. İzzet Paşa bunu kabul edince tanıdığı milletvekilleriyle görüşüp onlarla da anlaşır.

Güvenoyu oylamasının yapılacağı gün meclis binasına gider. Birçok milletvekiliyle anlaşmasına rağmen Tevfik Paşa kabinesi güvenoyu alır. Sonuca şaşırarak meclisin bir askerin idrak edemeyeceği türden bir oynaklığa sahip olduğuna kanaat getirip oradan ayrılır. Artık padişahın yaveri olan Naci Paşa'ya Vahdettin'le görüşmek istediğini söyler fakat Vahdettin ancak cuma namazından sonra görüşebileceğini bildirir. Çaresizce cuma gününe kadar bekler.

Cuma günü baş başa kaldıklarında Vahdettin, Mustafa Kemal'e ordu içinde sevilen bir isim olduğunu söyleyip kendisine ordudan bir zarar gelmeyeceğine dair güvence verip veremeyeceğini sorar. Mustafa Kemal, ordunun kendisinin aleyhine bir tavır alacağına dair bir istihbarat mı edindiğini sorar. Vahdettin gözlerini kapatıp aynı soruyu tekrarlar. Mustafa Kemal ordunun onun aleyhine tavır alması için herhangi bir sebebi olmadığını belirtir. Bu sefer Vahdettin sadece o günden değil, gelecekte de bahsettiğini vurgular. Bunun üzerine Mustafa Kemal Vahdettin'in ordudaki bazı isimleri rahatsız edecek bir planı olduğundan şüphelenir. Vahdettin bu sırada gözlerini açıp ayağa kalkar ve ona akıllı bir komutan olduğunu, tecrübesiz kimseleri aydınlatmak ve sakinleştirmek için elinden geleni yapacağına inandığını söyler. Görüşme böylece sonlanır. Mustafa Kemal dışarı çıktığında görüşmelerinin bitmesini bekleyen insanların meraklı bakışlarıyla karşılaşır.

Birkaç gün sonra meclis feshedilince baş başa yaptıkları bu görüşmede Vahdettin'den meclisi feshetmesini talep ettiği dedikodusu yayılır. Ancak Mustafa Kemal Boğaziçi'ne demirlemiş savaş gemilerini ve düşman askerlerine denk gelmemek için sokağa çıkmaktan korkan insanları gördükçe bu dedikodularla zaman harcamak istemez. Zira artık ortada ne saltanat ne de hükümet kaldığına inanır.

İşgal Ordusu Evin Kapısında

Bir gün annesinin Akaretler'deki evindeyken İtalyan askerleri kapıyı zorlar. Mustafa Kemal aşağı inip askerlere evinden çıkmaları için ne yapması gerektiğini sorar. Askerler komutanlarından bir emir getirmesi gerektiği cevabını verir. Bunun üzerine evde telefon olmadığı için Diyarbakırlı Kâzım Paşa'nın evine gider ve İtalyan temsilciliğini arar. Kendisine bir yanlılık yapıldığı söylenir ve askerlerin başındaki kişiyi telefona çağırması istenir. Asker gelir ve emri aldıktan sonra diğer askerleri alıp evi terk eder. Ertesi gün Şişli bölgesindeki İtalyan komutan, üstünde "Bu eve kimse tecavüz edemez" yazan bir kart gönderir. Ancak birkaç gün sonra İtalyan olmayan başka işgal güçleri eve girmek ister. Mustafa Kemal evde olmadığı için evdekiler askerlere bu kartı gösterir ancak askerler kartı yırtıp bütün evi ararlar.

Ne Yapmalı?

Mustafa Kemal, arkadaşı Fethi Bey ile sık sık buluşup memleketi kurtarmak için ne yapmak gerektiğini konuşur. Sonunda Fethi Bey ve dört arkadaşıyla gizli bir örgüt kurmaya karar verirler. Ancak içlerinden biri devrimcilerin her zaman tehlikelerle karşı karşıya kalacağını söyleyip sırlarını saklayacağına söz vererek onlardan ayrılmak ister. Bunun üzerine Mustafa Kemal onun katılmayacağı bir örgütün makul olmayacağını söyleyerek örgütü feshettiğini bildirir. O ayrıldıktan sonra örgütü tekrar kurarlar.

Ancak Mustafa Kemal padişah değişse bile işgal güçleri var olduğu sürece aslında hiçbir şeyin değişmeyeceğine kanaat getirerek Anadolu'ya gitmeyi planlar. Bir gün İsmet Paşa'yı evine davet eder. İsmet Paşa muzip bir şekilde onu yine neden görmek istediğini sorunca masanın üstüne bir harita açmasını ister. İsmet Paşa haritayı açıp daima yanında taşıdığı pergeli cebinden çıkarınca Mustafa Kemal henüz pergele gerek olmadığını söyler ve Anadolu'ya gidip halkı örgütlemek için en uygun yolun hangisi olduğunu sorar. O sırada misafirleri gelir. Onlar ayrıldıktan sonra yine baş başa kalırlar. İsmet Paşa ne planladığını sorar. Mustafa Kemal zamanı gelince söyleyeceği cevabını verir. Zira alacağı kararı etraflıca düşünerek almak ister. Sonradan bir başka yol mümkünken yanlış bir yolu tercih etmenin vicdan azabını duymak istemez.

İstanbul'daki İşgalcilerle

Kulağından rahatsız olduğu günlerde kolordu komutanı olarak Ankara'da görev almaya hazırlanan Ali Fuat Paşa ziyaretine gelir. Ona Ankara'da arasını insanlarla iyi tutmasını ve çevresinin güvenliğini kazanmasını telkin eder.

Bir süre sonra, tanıdığı bir otel müdürü İstanbul'daki yabancılarla arasının iyi olduğunu, İngiliz Elçiliğinden birinin onunla görüşmek istediğini söyler. Mustafa Kemal bu teklifi kabul eder. Birinin evinde buluşurlar. Görüşmek isteyen kişi İttihat ve Terakkicilerin ülkeye büyük zararlar verdiğinden bahseder. Mustafa Kemal onu İttihat ve Terakkicilerle ilgili konuşmak için mi çağırdığını sorar.

Muhatabı önce onların işlediği cinayetleri kabul etmesi gerektiğini söyler. Mustafa Kemal onların temsilcisi olmadığını dile getirir. Sonunda İTC'nin tüm hatalarına rağmen vatanperver bir topluluk olduğunu ifade eder. Ancak muhatabının onunla neden görüşmek istediğini anlayamaz.

Daha sonra bir İtalyan kendisiyle görüşme talebinde bulunur. Fethi Bey'le birlikte çaya giderler. Konuştukları kişi ülkeyi yönetmeye talip kimselerin var olup olmadığını sorgulayınca Mustafa Kemal İtilaf Devletlerinin bütün ülkeyi yönetebilecek bir örgütün var olup olmadığını anlamaya çalıştığını idrak eder. Daha sonra yaptığı araştırmada İtalyanların Yunanların İzmir ve çevresini ele geçirmesini engellemek için uğraştığını öğrenir. Üstelik bunu sağlamak için halkı örgütleyebileceğine inandıkları lider de bizzat kendisidir.

Daha sonra İtalyan Yüksek Komiseri Carlo Sforza'nın isteği üzerine onunla görüşür. Sforza herhangi bir problemle karşılaştığında İtalyan Elçiliğinin kendisinin emrinde olduğu söyleyince rahatsız olur, İtalyan tebaası olmadığını söylemek ister ancak sözlerini yutarak üzüntüsünü belli etmemeye çalışır. Davetin asıl sebebini sorar. Sforza bu görüşmeyi onun arkadaşlarının talep ettiğini söyleyince Mustafa Kemal ayaklanır ve hemen oradan ayrılır. Ayrılırken bir milletin esir olması durumunda o milletten herkesin bir hiç hükmünde olduğunu düşünür.

Fethi Bey'i Ziyaret

O günlerde birçok kişi tutuklanır. Tutuklananlardan biri Fethi Bey'dir. İlk tutuklanışında salıverilir ancak ikincisinde bırakılmaz. Mustafa Kemal onu görmek için müdürlüğe gittiğinde polis müdürünün Dünya Savaşı sırasında liyakatsizliği nedeniyle kötü davrandığı biri olduğunu hatırlar. Polis müdürünün kendisini tutuklamasından çekinerek gördüğü her jandarma subayıyla selamlaşıp sohbet eder. En üst kata çıktığında birçok büyük devlet adamının ve gazetecinin küçük odalara hapsedilmiş olduğunu görür. Aralarında hesap vermesi gereken kimseler olduğunu biliyordur ancak hesap soranın başkaları olduğunu düşündükçe kahrolur. Fethi Bey'le biraz sohbet edip oradan ayrılır.

Milli Aşağılanma

O tarihlerde İstanbul'da bulunan General Allenby harbiye nâzırıyla erkânıharbiye ikinci başkanını karşısına alıp cebinden bir not defteri çıkarır. Onlar konuşmak isteyince görüş alışverişinde bulunmaya değil, bazı şeyleri söylemeye geldiğini belirtir ve Mustafa Kemal'in Altıncı Ordu komutanı olarak atanmasını tavsiye eder. Mustafa Kemal bunu reddeder. Bir süre sonra otomobilinin ve yaverinin kendisinden alındığını öğrenir. Bunu İsmet Paşa'nın kaleme aldığı bir dilekçeyle protesto eder.

Komutanları küçük düşürmek basında yaygınlaşır. Mustafa Kemal kendi hakkında da bir yazı çıktığını görünce harbiye nâzırına ordunun şerefının korunması gerektiğini belirten bir mektup yazar. Ancak bu mektubun kendisi de gazetede yayımlanır. Bir süre sonra gazeteciye hakaret ettiği gerekçesiyle dava edildiğini öğrenir. Anadolu'ya geçme planının sekteye uğramasından korktuğu için herhangi bir mahkûmiyet kararına karşı avukatı Sadettin Ferit Bey'den davayı uzatabildiği kadar uzatmasını rica eder.

Bazı Görüşmeler

Onunla görüşmek hatta dostluğunu kazanmak isteyenler arasında onu İttihat ve Terakkicilerin muhalifi olarak konumlandıkları için Hürriyet ve İtilaf Partisinden kimseler de vardır. Örneğin, Dahiliye Nâzırı Mehmet Ali Bey onu birkaç defa evinde ziyaret eder. Bir defa da dışarıda öğle yemeğine davet eder. Bir gün Bahriye Nâzırı Avni Paşa onu bürosuna getirip öğle yemeği için sefertasında getirdiği ne varsa onunla paylaşır. Mustafa Kemal gidişatı bir de onların ağızından dinlemek için mümkün olduğunca hiçbir şeye itiraz etmez. Avni Paşa İngilizlerle anlaşmaya çalıştıklarını söylediğinde bunu memnuniyetle karşılar.

Bir ara Ayan Reisi Ahmet Rıza Bey gizlice kendisiyle görüşmek istediğini iletir. Teklifi kabul eder ve onun mecliste kaldığı bir gece yanına gider. Ahmet Rıza Bey padişahın kendisine sadrazamlık teklif edebileceğini, ederse kabul edip etmeme konusunda ne yapması gerektiğini sorar. Mustafa Kemal bu teklifin ona yapıldığını, bu soruyla sadrazamlığının etkilerinin neler olacağını ölçtüğünü düşünür ve kabineden memnun olup olmadığını sorar. Ahmet Rıza Bey memnun olmadığını söyleyince bu sefer padişahın kabineyi beğenmeme sebeplerini sorar. Eğer kendi kabinesi şimdiki kabinenin tam tersi özelliklere sahip olacaksa başarılı olacağından şüphe etmemesi gerektiğini söyler. Fakat Ahmet Rıza Bey sadrazam olmaz.

Fevzi Çakmak'ın Desteği

Mütareke yıllarında sürekli değişen hükümetlerden birinde Cevat Paşa harbiye nâzırı olur ve Fevzi Paşa'yı erkânıharbiyenin başına getirir. Cevat Paşa makamından çekilmek zorunda kaldığında Fevzi Paşa'ya ne olursa olsun yerinde kalmasını tavsiye eder. Böylece Fevzi Paşa silahların ve cephanenin milli mücadelelerin eline geçmesini kolaylaştırır. Örneğin, Diyarbakır'daki silahlar ve cephanenin İstanbul'a kolayca gelebilecekken Sivas üzerinden Samsun'a getirtir. Yine, İstanbul'daki cephaneyi kimseye fark ettirmeden istenilen yerlere sevk ettirir. Böylelikle Mustafa Kemal de cephaneye erişebilir.

Mustafa Kemal'i İstanbul'dan Göndermek

Kabinede Mustafa Kemal'in dostluğunu kazanmak isteyenler olduğu gibi onun güvenilmez bir karakter olduğunu düşünenler de vardır ve sonunda onun İstanbul'dan gönderilmesi gerektiğine karar verirler.

Bir gün Harbiye Nâzırı Şakir Paşa onu makamına davet edip bir dosyayı okumasını rica eder. Dosyada Samsun'da yaşayan birçok Rum köyünün Türkler tarafından saldırıya uğradığı yazmaktadır. Şakir Paşa dosyada yazanın gerçek olup olmadığını araştırılması için onu Samsun'a gönderme kararı aldığını, buna Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın da onay verdiğini bildirir. Mustafa Kemal görevine bir isim bulmak gerektiğini belirterek durumu Fevzi Paşa'ya danışmak için izin ister.

Fakat Fevzi Paşa, General Allenby İstanbul'a geleceği zaman onu karşılamasını emreden harbiye nâzırıyla atıştığı için hastalık bahanesiyle dışarı çıkmamaktadır. Mustafa Kemal onun yerinde ikinci erkânıharbiye başkanı olan Kâzım Paşa'yı bulunca ona Anadolu'ya gitme planından ve nihayet bunun için bir fırsat çıktığından bahseder. Kâzım Paşa onu müfettiş olarak yollayabileceklerini söyler. Mustafa Kemal hangi isimle gittiğinin bir önemi olmadığını belirtip Şakir Paşa'nın asıl amacının ne olduğunu öğrenmesini ister. Kâzım Paşa, Şakir Paşa'yla konuşup onu Rumlara eziyet eden Türklerin cezalandırılması ve bazı milli örgütlerin ortadan kaldırılması için gönderdiklerini öğrenir. Tekrar baş başa kaldıklarında Mustafa Kemal ondan Anadolu'da yetkisini mümkün olduğunca fazla yerde kullanabilmesini sağlayacak bir görev emri hazırlamasını ister. Kâzım Paşa denileni yapar ancak Şakir Paşa, Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın belgeyi imzalamayacağını, kendisinin de imzalamak istemediğini ama mührünü basabileceğini söyler. Mustafa Kemal bunun yeterli olduğunu düşünür ve gerektiğinde sadrazamla iletişime geçebileceğine dair bir madde daha eklemesini ister. Kâzım Paşa, Şakir Paşa'ya okuduğu örnekte böyle bir madde olmamasına rağmen dediğini yapar sonra da Şakir Paşa'dan aldığı mührü belgeye basar. Mustafa Kemal iki kopya olan belgelerden birini yanına alır diğerini de Kâzım Paşa'ya bırakır. Oradan çıktığında kendini bir kuş gibi özgür hisseder.

Dokuzuncu Ordu Müfettişi Mustafa Kemal

Mustafa Kemal görev emrini aldıktan sonra Damat Ferit Paşa'yı ziyaret eder. Damat Ferit Paşa ona ne kadar güvendiğini dile getirir. Sonrasında Şakir Paşa onu dahiliye nâzırıyla tanıştırmak istediğini söyler. Mustafa Kemal, Mehmet Ali Bey'i tanıdığını belli etmeyerek kabul eder ve birlikte Mehmet Ali Bey'in bürosuna giderler. Mehmet Ali Bey, Mustafa Kemal'i tanıyıp takdir ettiğini ve görevini kolaylaştırmak için elinden geleni yapacağını ifade eder.

Mustafa Kemal, İsmet Paşa'yla da evinde görüşerek ona bütün planını anlatır, zamanı geldiğinde onu Anadolu'da yanında görmek istediğini söyler ve İstanbul'da mümkün olduğunca kendisiyle ilgili görünmemesini ister. Ardından Fethi Bey'i diğer tutuklularla birlikte nakledildiği Bekirağa Bölüğü'nde ziyaret eder. Zamanında komutanının eksik bilgilendirmesi yüzünden kendisini cephede yanlış bilgilendirdiği için açığa aldirttiği alay komutanı olan polis müdürü Ali Bey, o hiçbir talepte bulunmadan ne zaman emrederse tutuklulardan istediğini alıp Anadolu'ya, yanına geleceğine söz verir.

Damat Ferit Paşa'nın Evinde

Yunanlar İzmir'i işgal etmeden kısa bir süre önce Mustafa Kemal bir akşam Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın evinde akşam yemeğine davet edilir. Ancak Sadrazam Damat Ferit Paşa tanıştıkları gün olduğundan çok farklıdır. Soğuk ve ketumdur. Onlara Cevat Paşa da katıldıktan sonra yemeğe geçerler. Ancak yine hiçkimseden ses çıkmaz. Yemeğin sonunda Damat Ferit Paşa bir masanın üzerine harita açtırarak Mustafa Kemal'den gittiği yerlerde neler yapacağına dair açıklama yapmasını ister. Mustafa Kemal incelemede bulunmadan yorum yapmaktan kaçındığını ifade eder. Sadrazam, Cevat Paşa'nın fikrini sorar, o da ona katılır. Sadrazam bu sefer yetki alanının nereden nereye kadar olduğunu sorar. Mustafa Kemal ufak bir alan olduğunu söyleyerek Cevat Paşa'nın yüzüne bakar. Cevat Paşa Mustafa Kemal'in pek de önemli bir görevde bulunmayacağını ima ederek masadan biraz

uzaklaşır. Bunun üzerine sadrazam biraz rahatlayınca koltuklara kurulup kahve içmeye başlarlar. Gecenin sonunda sadrazamın evinden Cevat Paşa'yla birlikte çıktıklarında Cevat Paşa ona "Bir şey mi yapacaksın Kemal?" diye sorar. "Evet, paşam, bir şey yapacağım" diye karşılık verir. O da "Allah muvaffak etsin" der.

İstanbul'a Veda

Samsun'a hareket edecek olan vapur Galata rıhtımında beklerken Mustafa Kemal, Fevzi Paşa'yla vadalaşmaya gider. Ancak Fevzi Paşa Yunanlar adalara asker yığmaya başlayınca buna ateşle karşılık vermek gerektiğini düşündüğü için görevden alınır, yerine Cevat Paşa getirilir. O gün görev değişimi olduğu için Mustafa Kemal ikisiyle de görüşür. Fevzi Paşa, İstanbul'dakilerin rahatının bozulmaması için bütün ülkeyi feda eden saltanata öfkesini kusar. Cevat Paşa da ondan farklı düşünmez ve Mustafa Kemal'e birlikte çalışma sözü verir.

Diğer devlet büyüklerini makamlarında bulamadığı için Bâbüâlî'ye gider. Karşılaştığı Dahiliye Nâzırı Mehmet Ali Bey Yunanların İzmir'e asker çıkarmasından şikayet eder. Mustafa Kemal de kimseyi işkillendirmemek için hiç beklemediği bir şeyle karşılaşmış gibi davranır. Ne yapmayı düşündüklerini sorar. Mehmet Ali Bey protesto edeceklerini söyler. Bunun Yunanları ve İngilizleri caydıracağından şüphe duyduğunu ima ederek daha sert önlemler gerektiğini dile getirir. Mehmet Ali Bey eğer öyle bir şeye kalkışacak olurlarsa başlarına çok kötü şeyler geleceğini söyler. Mustafa Kemal orada daha fazla kalmak istemez ve kendini dışarı atar.

Damat Ferit Paşa'nın isteği üzerine Vahdettin'i görmek için Yıldız Sarayı'na gider. Vahdettin'le konuşurken gözleri saraya dönük hâlde bekleyen savaş gemilerine takılır. Vahdettin ise İstanbul'a hâkim olan güçleri memnun etmek gerektiğinden bahsedip buna uygun davranarak devleti kurtarabileceğini ifade eder. Mustafa Kemal ona güvence verip saraydan ayrılır.

Evdeki işlerini bitirip vapura gitmeye hazırlanırken bir arkadaşı hareketine izin verilmeyeceğini, verilirse vapurun Karadeniz'de batırılacağını haber aldığını söyler. Hemen ardından daha önce birlikte çalıştığı bir asker de aynı istihbaratı aldığını iletir. Mustafa Kemal bir anlığına yalnız kalıp düşünür. Onun için yakalanmak, hapsedilmek ve sürülmek hepsi ölüm demektir. Buna karar verdikten sonra hemen otomobiline atlayıp vapura gider. Biraz açıldıktan sonra işgal güçleri vapuru aramak ister. Mustafa Kemal bunun bir komplo olup olmadığını düşünerek sıkılır. Ancak sonunda tekrar açılırlar. Karadeniz'e vardıklarında kaptan bu denizi çok iyi tanımadığını, pusulasının da bozuk olduğunu söyler. Bunun üzerine, kaptandan mümkün olduğunca kıyıları takip etmesini ister. Böylece Sinop'a varırlar. Bir kara parçasına eriştikleri için oradan Samsun'a yol olup olmadığını soruşturur ancak olmadığını öğrenince tekrar vapura biner ve sonunda Samsun'a ulaşır.

Temalar

Özdeğer Mustafa Kemal'in çevresindeki insanlar ülkelerini seven ve Abdülhamid'in baskıcı rejiminden kurtarmak isteyen kimselerdir. Ancak hepsi ülkeyi kurtarmak için büyük adam olmak gerektiğine, büyük adamın da Cemal Paşa gibi bir adam olduğuna inanır. Mustafa Kemal ülkesini kurtarmak isteyen kişinin kendisine birini örnek almasını yadırgar. Böyle birinin kendi yöntemlerini keşfedemeyeceğini düşünür. Mustafa Kemal'in etrafındaki insanlardan farklı düşünmesinin en büyük sebeplerinden biri kendi özdeğerinden ve kendisinin yaratacağı dönüşümden şüphe duymamasıdır. O nedenle, Cemal Paşa ona yazmış olduğu makalesini gösterdiğinde de Cemal Paşa'ya başkalarının övgüleri veya sövgüleriyle hareket etmemesini tavsiye eder.

Hilekârlık Mustafa Kemal'in İttihatçılık günlerinden beri anlaşılamadığı Enver Paşa onun Dünya Savaşı'nda görev almak istemesi üzerine onu olmayan bir tümene komutan olarak atayarak bir nevi kandırır. Daha sonra da Vahdettin'in onu istifa ettiği Yedinci Ordu komutanlığına tekrar atamasını sağlar. Bunların hepsini ülkenin iyiliğini düşünerek değil, kendi çıkarlarını korumak için gerçekleştirir. Fakat Mustafa Kemal her defasında yoluna başarıyla devam eder.

Dürüstlük Mustafa Kemal General Falkenhayn'ın kendisine gönderdiği altınları kendi adına kabul edebileceği hâlde resmi kayıt tutturarak orduya teslim eder. Halep'ten İstanbul'a dönmek için tren bileti alacak parası olmamasına rağmen bu altınlara dokunmaz. Tıpkı onun gibi Cemal Paşa da, onun İstanbul'a dönüşünü kolaylaştırmak için satın aldığı atları bir başkasına sattıktan sonra elde ettiği kârı kendine saklamak yerine ona gönderir. Böylece her ikisi hayatla ticari değil askeri bağlar kurduklarını gösterirler.

Özgüven Mustafa Kemal'in attığı adımlardan emin olmasının birincil sebebi kendine duyduğu güvendir. Başkalarının ona karşı olan tavırları hiçbir zaman kendi değerinden şüpheye düşmesine yol açmaz. Bu özelliğinin en bariz örneklerinden biri Çanakkale'de elde ettiği başarıların ardından ülkenin gidişatıyla ilgili görüşmek için ziyaret ettiği dışişleri bakanının kendisini özel olarak bekletmesinden rahatsızlık duyarak bakana aynı şekilde karşılık verip onu bekletmesidir.

Basiret Mustafa Kemal mütareke imzalanana kadar devletin aldığı tüm kararların, ordunun tüm sırlarıyla Alman komutanların eline bırakılması da dahil olmak üzere, yan etkilerini hesap eder ve çekincelerini ilgili makamlara iletir. Ancak mütareke artık devlet adamlarının bütünüyle teslim olduğunun ispatı olduğu için şikayet etmeyi bırakır. İstanbul'daki işgal ordularının yavaş yavaş bütün ülkeyi işgal edeceğini öngörerek güvendiği insanları gizlice örgütler. Bu konuda ne kadar haklı olduğu İzmir'in işgaliyle ortaya çıkar ancak işgal, devlet adamlarının kayıtsızlığında hiçbir değişikliğe yol açmaz.

Liderlik Mustafa Kemal, çevresindeki insanların aksini düşünmesine aldırış etmeksizin yanlış olduğuna kanaat getirdiği her şeye müdahale etme yetkisini kendi kendine veren ve inisiyatif almayı bilen bir karakterdir. Veliahtken de padişah olduğunda da Vahdettin'e orduyu kontrolüne almadan ülkeye hâkim olmasının imkânsız olduğunu belirtir. Ülkenin gidişatından umutlu olmadığı fikirlerini devlet adamlarıyla paylaşır. Onlardan umudu kestiğinde farklı kademelerdeki güvenilir isimleri örgütleyip kendisi eyleme geçer. Bu uğurda her türlü manipülasyona başvurmaktan da kaçınmaz. Örneğin, ordu müfettişi olarak Anadolu'ya gönderileceği sırada bakanı haberdar etmeden yetki alanını genişletir. Padişah Vahdettin'i, Sadrazam Damat Ferit Paşa'yı ve kabinedeki diğer isimleri ılımlı duruşuyla aldatır. Aklen ve vicdanen doğru olduğuna kanaat getirdiği şeye ulaşmak için elinden gelen bütün gayreti gösterir.

Bibliyografya

Atay, Falih Rıfki. *Atatürk'ün Hatıraları*. İstanbul: Pozitif, 2021 [1965].